

ПСИХОЛОГІЯ ДИТИНСТВА

ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК
ДИТИНИ ВІД НАРОДЖЕННЯ ДО
ВСТУПУ У ШКОЛУ

ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ РАННЬОГО ВІКУ

1. Пренатальний розвиток.
2. Психічний розвиток новонародженого і немовляти.
3. Ранній розвиток: від 1 до 3 років

ДИТИНСТВО Є ОСОБЛИВИМ ЕТАПОМ
ОНТОГЕНЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
ВІД ЗАЧАТТЯ ДО ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ,
ОХОПЛЮЮЧИ ТАКІ ПЕРІОДИ:

- *НОВОНАРОДЖЕНІСТЬ;*
- *НЕМОВЛЯ;*
- *РАННЄ ДИТИНСТВО;*
- *ДОШКІЛЬНИЙ ВІК;*
- *МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК*

У ДИТИНСТВІ ПОЄДНАНІ ПРОЦЕСИ ДОЗРІВАННЯ, РОСТУ Й РОЗВИТКУ.

Кожен окремий період дитинства характеризується:

- Соціальною ситуацією розвитку;
- Провідним видом діяльності;
- Виникненням новоутворень у психіці й особистості дитини

Пренатальний розвиток -

Дородовий, утробний розвиток індивіда, під час якого відбувається розгортання успадкованого ним потенціалу.

Загальні тенденції пренатального розвитку

- Розвиток іде від голови до ніг, від центру до периферії;
- Розвиток іде від загального до специфічного;
- З розвитком пов'язані процеси диференціації та інтеграції клітин;
- Загальний психічний розвиток в онтогенезі відбувається на основі безперервної взаємодії зовнішнього і внутрішнього;
- Сенсорна психіка наприкінці пренатального періоду є нерозривною єдністю природного і соціального;
- Критичні періоди – стан підвищеного поділу клітин і формування органів

Психічний розвиток новонародженого: від 0 до 2 міс.

Період новонародженості – проміжний між внутрішньоутробним та позаутробним способом життя, коли дитина адаптується до зовнішнього світу, завершується комплексом пожвавлення

Комплекс пожвавлення -

Позитивна емоційно-дійова реакція
новонародженого на появу дорослого,
особливо на голос матері, її обличчя,
оточення

Комплекс безумовних рефлексів новонародженого

- Смоктальний;
- Захисний;
- орієнтувальний

Комплекс умовних рефлексів

- Положення тіла при годуванні

Новоутворення віку новонародженості

1. Орієнтація індивідуальної організації в соціальному оточенні.
2. Поява комплексу пожвавлення.
3. Поява зорової і слухової зосередженості.
4. Поява умовних рефлексів на зорові і слухові подразники.
5. Соціальна ситуація – єдність матері і дитини: “МИ” (Л.С.Виготський)

Психічний розвиток немовляти: від 2 міс. До 1 року

Соціальна ситуація віку: спільне життя із дорослим

Провідна діяльність віку – емоційно-особистісне спілкування

Пізнавальний розвиток немовляти

1. *Розвиток сприйняття:*

- *Цілісне відображення предметів і явищ;*
- Здатність отримувати багато наочних, звукових, тактильних і смакових вражень.

2. *Розпізнавання інформації:*

- *Виникнення перших перцептивних схем*
- *Виокремлення властивостей* предметів (категорій)

3. *Розвиток пам'яті:*

- Впізнавання – ототожнення предмету чи події, що сприймається, з одним із зафіксованим у пам'яті образів (еталоном);
- Відтворення (пригадування) – відновлення у пам'яті вигляду об'єкта за його відсутності;
- Оперативна пам'ять – вид пам'яті, що охоплює процеси запам'ятовування, збереження і відтворення інформації під час виконання конкретної дії

Новоутворення періоду немовляти

1. Появи ходьби, в результаті чого дитина розширює межі власного простору та відокремлює себе від дорослого.
2. Розвиток мовлення, яке має автономний, ситуативний, емоційно-забарвлений характер, яке зрозуміло тільки близьким і є специфічним за своєю структурою.
3. Поява нової соціальної ситуації: замість єдності батьків і немовляти, з'являються двоє: “дорослий – дитина”.

Криза першого року життя -

Криза, обумовлена руйнуванням необхідності емоційної взаємодії дитини з доросли і проявляється в плаксивості, похмурості, інколи в порушенні сну, втраті апетиту тощо.

Головною ознакою кризи першого року є різке зростання незалежності дитини від дорослих: вона опановує ходьбу і предметні дії, стає активнішою, з нею не можна не рахуватися. Загострюються переживання, чутливість до різноманітних впливів.

Результат кризових переживань – виникнення почуття довіри немовляти до об'єктів навколишнього світу

Головні новоутворення віку 1-го року життя

1. Пізнавальний розвиток: розпізнавання інформації на основі оперативних одиниць сприймання і сенсорних еталонів, розвиток упізнавання та оперативної пам'яті).
2. Взаємодія з неживими предметами і людьми.
3. Ходьба: поява перших афективних реакцій та розширення особистісного простору.
4. Поява мовлення.
5. Перехід від біологічного до соціального типу розвитку, оволодіння діалогом із дорослим.

Психічний розвиток в ранньому дитинстві від 1 до 3 років

Характеризується новою соціальною ситуацією розвитку, оскільки на цьому етапі її життя провідною стає предметно-маніпулятивна діяльність, яка заміняє емоційно-особистісне спілкування з дорослим

Соціальна ситуація розвитку в ранньому дитинстві

- Безпосередній зв'язок із ходьбою;
- Ситуативність спілкування із дорослим.
- Структура соціальної ситуації:
“дитина – предмет – дорослий”

Провідна діяльність у ранньому дитинстві

Основні види діяльності: предметна діяльність, мовлення, гра.

Предметна діяльність – оволодіння способами користування предметами, яким дитина вчиться від дорослого. Засобом здійснення предметної діяльності є спілкування.

Ранній вік є сензитивним періодом для розвитку мовлення: до 3- років – оволодіння мовленнєвим диханням, засвоєння майже всіх звуків рідної мови.

Словниковий запас в 3 роки: 1200-1500 слів

Гра стає більш спонтанною і змістовною: вона є не простою маніпуляцією, а розгортається як дія з предметами, в яких дитина відтворює все те, що роблять дорослі.

Новоутворення у ранньому віці

1. Здатність до символічних дій – створення нових відношень між предметом і його використанням.
2. Поява наслідування в грі – свідчення когнітивного розвитку та проявів самопізнання.
3. Поява самосвідомості: образу “Я” і ставлення до себе.

Зміст самосвідомості в ранньому віці

- Називання свого імені в різних варіантах;
- Твердження про себе в першій особі (“Я”);
- Здатність виражати засобами мови окремі стани і потреби (“Я хочу”, “Я буду”);
- Позитивне ставлення до похвали дорослого, намагання самотійно повторити позитивну дію;
- Прагнення до активних самотійних дій

Криза трьох років -

Криза соціальних відносин, яка зумовлена становленням самосвідомості дитини і проявляється в негативізмі, впертості, непокірності, свавіллі, протесті, деспотизмі.

Зміст кризи третього року життя

“Я САМ” (Е.Келлер)

- *негативізм* : негативна реакція, відмова підкорятися вимогам дорослого;
- *Впертість*: реакція дитини на власне рішення, наполягання на своїх вимогах;
- *Непокірність*: протест проти порядків, заборон, звичаїв, що панують удома;
- *Свавілля*: прагнення звільнитися від опіки дорослого. На відміну від кризи 1-го року, коли дитина прагнула фізичної самостійності, в 3 роки вона прагне самостійності у здійсненні намірів, задумів;
- *Знецінення дорослих*: сприймання слів та вчинків через призму своїх інтересів;
- *Деспотизм*: демонстрація влади

Психічний розвиток в дошкільному віці

Дошкільне дитинство охоплює:

- молодший дошкільний вік (3-4 роки);
- Середній дошкільний вік (4-5 років);
- Старший дошкільний вік (5-6 років)

Соціальна ситуація в дошкільному віці

Виникнення різноманітних стосунків дитини з однолітками, утворення дитячого згурпування.

Поява внутрішньої позиції стосовно інших людей:

- Усвідомлення власного Я;
- Усвідомлення значущості своїх вчинків;
- Усвідомлення інтересу до світу дорослих

Провідна діяльність у дошкільному віці

Гра, в якій виникають і диференціюються нові види діяльності, зокрема учіння, яке готує дитину до школи.

Рольова гра – діяльність, у якій діти беруть на себе ролі дорослих людей і узагальнено, у спеціально створених ігрових умовах відтворюють їхні дії і стосунки між ними

Етапи розвитку гри

1. Зміна сюжету ігор: відтворення різноманітних особливостей людської діяльності.
2. Зміна об'єкта гри: від відтворення дій з предметами до відтворення стосунків між дорослими.
3. Зміна відношень між уявною ситуацією і правилом.
4. Зміна характеру перенесення значень з одного предмета на інший.
5. Зміна дій – поява символічних дій.
6. Зміна характеру стосунків між дітьми.

Особливості трудової діяльності в дошкільному віці

Праця має характер наслідування, що забезпечує виникнення трудової діяльності.

Психологічні передумови праці:

- Уміння діяти відповідно до обставин та вимог інших людей;
- Проектування своїх дій;
- Здатність до самоконтролю і самооцінки;
- Довільні рухи;
- Рухові навички

Новоутворення дошкільного віку

1. Розвиток творчої діяльності – здатність перетворювати навколишню дійсність, створювати нову.
2. Формування розумових дій та операцій:
 - Перцептивні дії в сприйманні;
 - Уміння керувати і контролювати зовнішній та внутрішній план дій в увазі;
 - Об'єднання зовнішнього та внутрішнього матеріалу під час запам'ятовування в пам'яті;
 - Об'єднання наочно-дійового, наочно-образного та словесно-логічного способу виконання дій в мисленні;
 - Завершення процесу опанування мови як засобу спілкування

Розвиток мовлення в дошкільному віці

До 6 років словниковий запас в середньому охоплює 14 тис.слів.

Зміна егоцентричного мовлення на соціальне, яке враховує точку зору співрозмовника

Удосконалення комунікативно-мовленнєвого розвитку: засвоєння експресивно-мімічних, паралінгвістичних, парамовних і мовних засобів.

Сенсорний розвиток дошкільника

Передбачає засвоєння уявлень (образів) про різноманітні властивості й відношення предметів і явищ, опанування нових дій сприйняття, які дають змогу повніше і розчленованіше сприймати навколишній світ.

Формуються **три основні дії сприйняття**: ідентифікація, відношення до еталона та моделювання.

Розумовий розвиток дошкільника

Розвиток мислення: вдосконалення його наочно-образності, пов'язаної з уявленням ситуації та її зміни на основі уяви, довільної та опосередкованої пам'яті; початок формування словесно-логічного мислення шляхом використання мови як засобу формулювання і розв'язання інтелектуальних завдань.

Розвиток уваги: формування довільної уваги та зростання ролі мови в регуляції поведінки.

Розвиток пам'яті: інтенсивний розвиток здатності до запам'ятовування та відтворення, інтенсивний розвиток ейдетичної (образної) пам'яті.

Розвиток уяви формується в грі шляхом комбінування уявлень, надання предметам нових властивостей.

Розвиток самосвідомості і самооцінки
відбувається під впливом дорослих,
батьків.

Розвиток волі та спонукальної сфери
відбувається у формуванні мотивів, пов'
язаних із задоволенням потреб.

Розвиток емоцій та почуттів
відбувається у напрямі ускладнення
змісту емоцій і почуттів у сім'ї

Криза 6-7 років

Виявляється в прагненні посісти нове, значуще становище у житті, виконувати нову, важливу не лише для себе, і й для оточення роботу.

Виявляється у втраті дитячої безпосередності, замкнутості, штучній поведінці, кривлянні і маніженні.

Поява синдрому “гіркої цукерки” – коли дитині погано, але вона цього не показує.

Поява власних внутрішніх переживань, яке прямо чи опосередковано накладається на зовнішнє життя: внутрішня позиція “школяра”.

Готовність дошкільника до навчання у школі

Інтелектуальна готовність: високий рівень “научуваності” – вміння виокремити навчальне завдання і перетворити його на самостійну мету навчальної діяльності.

Особистісна та соціально-психологічна готовність: формування готовності до прийняття нової соціальної ролі – школяра та позитивного ставлення до школи

Вольова готовність: високий рівень довільності рухів і поведінки

Головні новоутворення віку дитинства

1. Готовність до навчання у школі.
2. Закладення основ психічного здоров'я, характеру, здібностей, самосвідомості.
3. Досягнення у психічному та особистісному розвитку, які стають передумовою для гармонійного розвитку дитини на наступних етапах